

Kunskapsunderlag 2018

Höllviken 15:26

FÖRDRÖJNINGSDAMM

Rängs socken, Vellinge kommun
Skåne län

Kunskapsunderlag 2018

Höllviken 15:26

FÖRDRÖJNINGSDAMM

Rängs socken, Vellinge kommun
Skåne län

Skånearkeologi

Per Sarnäs

Midgårdsgatan 3

216 19 Malmö

Tel: 0708-82 78 16

E-post: info@skanearkeologi.se

Webb: www.skanearkeologi.se

Kunskapsunderlag 2018

Höllviken 15:26

Fördröjningsdamm

Rängs socken, Vellinge kommun

Skåne län

Skånearkeologi

Rapport 2018:17

Författare: Per Sarnäs

Grafisk form: Anders Gutehall

Omslagsbild: Ruta 1

© Skånearkeologi 2018

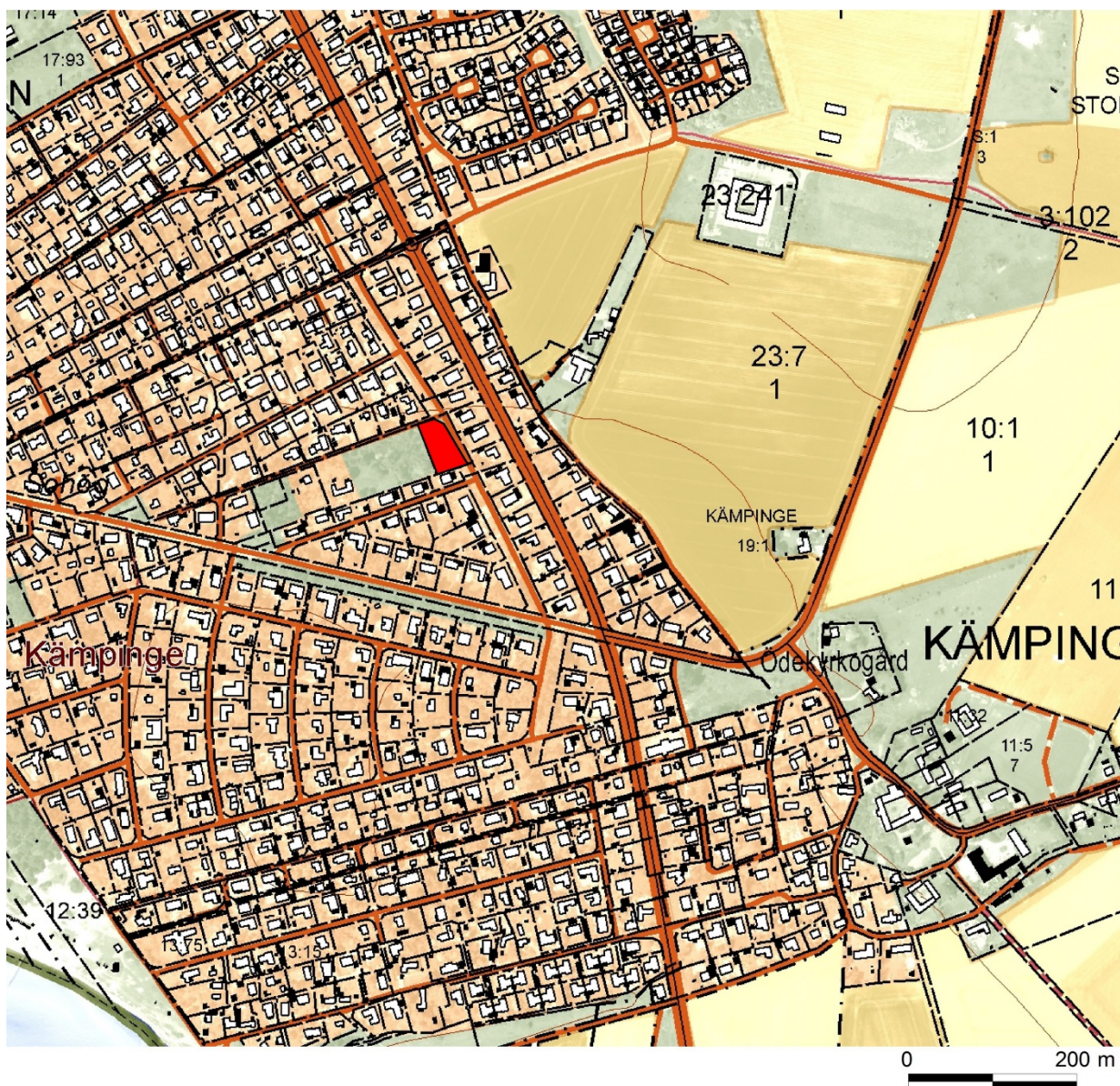
Innehåll

Inledning	5
Syfte och metod	5
Topografi och fornlämningsmiljö	5
Undersökningsresultat	7
Tolkning och källkritik	8
Projektorganisation och kvalitetssäkring	8
Referenser	8
Tekniska och administrativa uppgifter	9

Figur 1. Karta över Skåne med Vellinge kommun markerat med blå färg.

Figur 2. Del av fastighetskartan med undersökningsområdet markerat med röd färg.
© Lantmäteriet.

Inledning

Vellinge kommun planera anlägga en fördröjningsdamm inom fastigheten Höllviken 15:26. Med anledning av närheten till den fyndrika boplatsen Räng 4:1 har länsstyrelsen Skåne beställt ett kunskapsunderlag motsvarande en arkeologisk utredning.

Syfte och metod

Syftet med undersökningen är att bedöma förekomsten av eventuella fornlämningar och om de i förekommande fall kräver fortsatta arkeologiska insatser.

Undersökningen var primärt inriktad på att söka efter kustnära boplatslämningar från mesolitikum–neolitikum.

Rutorna grävdes lagervis för hand med spade och fyllningen sållades i såll med 4–5 mm stora maskor. Fynden har tvättats och sorterats enligt sorteringsschema framtaget av Malmö kulturmiljö (Högberg m.fl. 2000). Endast ruta 1 kunde mätas in med RTK-GNSS. De två andra rutorna är inmätta i förhållande till ruta 1 med hjälp av en laseravståndsmätare.

Topografi och fornlämningsmiljö

Den planerade fördröjningsdammen omfattar ungefär 2 300 m². Undersökningsområdet är bevuxet med tät vegetation bestående av buskar och träd. Undersökningsområdet ligger inom det som på Skånska rekognoseringskartan benämns Kjämpinge måse.

Den närmaste fornlämningen, Räng 4:1, ligger ca 120 m öster om undersökningsområdet och är registrerad som en boplat med okänd utbredning. Fornlämningen har varit föremål för ett antal mindre undersökningar vilket har genererat fynd från huvudsakligen neolitikum.

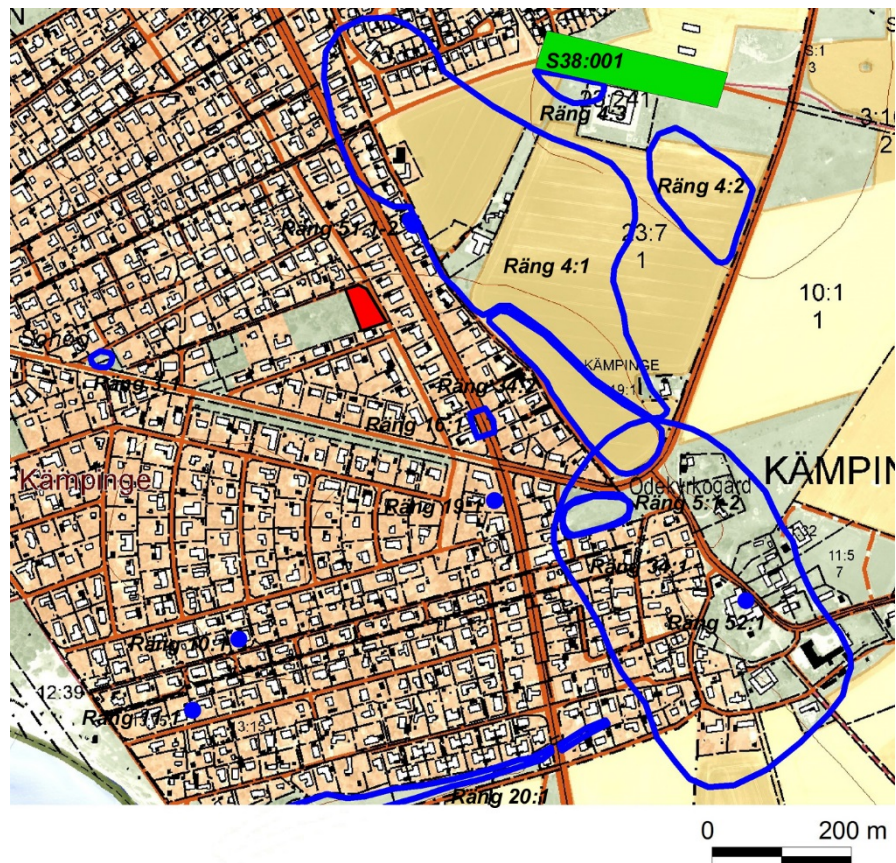
Kustlinjen har skiftat genom tiderna. Det flacka landskapet medför drastiska förändringar av kustlinjen redan vid måttliga förändringar av havsnivån. För ca 6 500 år sedan steg havet under Littorinahavets maximum till ca 5 m över dagens havsnivå. Det innebär att kustlinjen under sista delen av mesolitikum och början av neolitikum har legat kring dagens 5 m nivå, vilket stämmer ganska bra med utbredningen av boplatsen Räng 4:1. Det innebär samtidigt att kustlinjen under mesolitikum legat på lägre nivåer vilket Bengt Salomonssons undersökningsresultat inom fornlämningen Räng 16:1 visar.

Nedan redovisas de närmaste i FMIS registrerade fornlämningarna.

RAÄ Räng 3:1 – Boplat med oklar utsträckning, ca 40 x 30 m stor. Boplatsen är undersökt dels 1910 av K. Kjellmark, dels 1924 av B. Engström. Vid provundersökningen 1910 påträffades skörbrända stenar, kol, flintavfall, flintredskap, keramikskärvar, ben och eldslagningssten av flinta (SHM 17623). Vid undersökningen 1924 påträffades 6 härdar, skörbrända flintor, 700 keramikskärvar, 650 bearbetade flintor, 6 slipstenar, del av bärnstenspärla samt ett 10-tal obearbetade bärnstensbitar (SHM 18378:9). En holkyxa av brons och en blyglanskub är funna vid Sohög (SHM13790).

RAÄ Räng 4:1 – Boplat med oklar utsträckning, ca 730 x 40–390 m. Vid olika tillfällen har föremål av flinta m.m. påträffats i området. Arkeologiska undersökningar har också förekommit vid olika tillfällen. Vid besiktning våren 1985 påträffades på en tomt, som höll på att bebyggas, flintskrapor, flintspån och flintavslag. Större delen av området är bebyggt. Från 1946 och framåt har ett flertal undersökningar företagits vilket resulterat i fynd av bl.a. flintyxor, pilspetsar och flintredskap, keramik, träkol och skörbränd sten. Vid en arkeologisk förundersökning och seminariegrävning år 1983–85, inom fastighet Höllviken 23:7, framkom ett stort benmaterial, flinta, keramik, lerklining samt bronslantverk inom boplatsen. Vid en arkeologisk förundersökning 2011, inom fastigheten Höllviken 24:1 påträffades fynd av

Figur 3. Utsnitt ur Fastighetskartan med de i texten beskrivna fornlämningarna. Undersökningsområdet är markerat med rött. © Lantmäteriet.

bearbetade flintor och enstaka skärvor av förhistorisk keramik. Inga anläggningar påträffades.

RAÄ Räng 4:2 – Boplats med en utbredning av 200 x 90–115 m. Vid utredning och förundersökning åren 1992–1993 framkom vid sökschaktning ca 65 anläggningar bestående av stolphål, härdar, gropar och kokgropar.

RAÄ Räng 4:3 – Boplats med en utbredning av 90 x 70 m. Vid utredning och förundersökning åren 1992–1993 framkom vid sökschaktning ca 30 anläggningar bestående av stolphål, härdar och gropar.

RAÄ Räng 5:1-2 – Område med Kämpinge kyrkoruin och ödekyrkogård, 100 x 50 m stort.

RAÄ Räng 10:1 – Flatmarksgrav som är undersökt och borttagen. Påträffad vid grävning för vattenledning av Gottfrid Jakobsson, 1942. Efterundersökning utfördes 1943 av Folke Hansen. Fynd av skelett, keramikskärvor och 3 järnfragment. Vid grävning för en husgrund hade Jakobsson påträffat keramikskärvor.

RAÄ Räng 11:1 – Brandgrav som är undersökt och borttagen. Platsen är nu bebyggd med en villa. Enligt RAÄ 1968 påträffades omkring 1915 en brandgrav i en liten sandkulle med sten i. Under stenarna fanns ett skelett. Efterundersökning av O Rydbeck 1916, varvid påträffades förkolnade skelettdelar och en liten järnklump.

RAÄ Räng 16:1 – Boplats som påträffades 1965 vid ledningsgrävning. En provundersökning hösten 1965 och undersökning sommaren 1966 genomfördes under ledning av Bengt Salomonsson. Boplatslagret låg på ca 1 m djup och innehöll kärnyxor, skivyxor, tvärpilar, kölskrapor, avslagsblock, spånredskap m.m. Datering till mesolitikum. Pollen- och C14-prover är tillvaratagna från boplatsen. På grund av markarbeten är boplatsen i dag troligen förstörd. Enligt brev från L. Brost skall det ca 200 m nordväst om Kämpinge kyrkas minnesmärke (vid Kämpinge mase) påträffats brons- och järnföremål.

RAÄ Räng 19:1 – Lösfynd som påträffats vid markarbeten i en villaträdgård av Frans Lund år 1930. Fynden låg på ett djup av ca 1,5 m. Fynden består av 2 dubbeleggade stenyxor med skafthål, 12 cm respektive 18–20 cm långa.

RAÄ Räng 20:1 – Vallanläggning som är ca 600 m lång, 15–40 m bred och 1–2 m hög. Vallen är genombruten av landsväg i östra delen och två mindre vägar i västra delen. Vallen har brant lutning mot norr och längsluttande mot söder. Parallellt med

vallen finnas på norra sidan längst i väster en torrlagd vattengrav, 3 m bred och 1 m djup med sluttande kanter och på norra sidan en jordvall. I västra delen längs ett avtorvat parti syns en stenmur av flintstenar, 0,3–0,5 m stora. Enligt uppgiftslämnare, har vallen fortsatt upp genom byn. Under 1983 företogs arkeologiska provundersökningar, dels i vallen, dels i området söder om vallen. I ett provschakt i vallens västra del kunde flera lager från skilda skeden konstateras. En järnspik samt omagrad svartgodskeramik påträffades i schaktet. I ett schakt söder om vallen påträffades järnspikar, fragment av järnföremål och ett retuscherat flintspån.

RAÄ Räng 34:1 – Kämpinges medeltida och historiska bytomt enligt konceptkarta från år 1699. På kartan finns 13 gårdar utritade. Vid en förundersökning norr om och intill Kämpinge 6:2, påträffades inga spår av äldre bebyggelse. Under ett lager flygsand framkom vid en förundersökning i södra delen av bytomten, i ett 11 x 1,4 m stort schakt, ett tjockt lager lerblandad mylla, 1 grop, 1 ränna och 3 stolphål. Fynd av fiskben gjordes. Anläggningarna bedömdes som medeltida. År 1999 utfördes en förundersökning i form av schaktningsövervakning med anledning av schaktningsarbeten inför gasledning. Vid norra delen av bytomten fanns ett kulturpåverkat äldre matjordslager innehållande enstaka skärvor av yngre rödgods. Det kulturpåverkade matjordslagret daterades med hjälp av fynden till 1600–1800-tal. Vid en år 2003 utförd förundersökning i form av schaktningsövervakning i Norra Mariavägen gjordes inga arkeologiska iakttagelser. Förundersökningen utförd med anledning av ledningsdragning.

RAÄ Räng 34:2 – Kulturlager med en utbredning av ca 300 x 40–90 m. Vid en utredning och förundersökning åren 1992–1993 framkom ett medeltida kultur- och bebyggelselager, som sannolikt härrör från gårdsbebyggelse tillhörande Kämpinge by. År 1999 utfördes en förundersökning i form av schaktningsövervakning med anledning av schaktningsarbeten inför gasledning. Schakten lades i gatumark. Vid södra delen av bytomten (kulturlagret) fanns ett kulturpåverkat äldre matjordslager innehållande enstaka skärvor av yngre rödgods. Det kulturpåverkade matjordslagret daterades med hjälp av fynden till 1600–1800-tal.

RAÄ Räng 51:1-2 – Två väghållningsstenar som står på ömse sidor om en entré till en villa.

RAÄ Räng 52:1 – Depåfynd som består av 75 större brakteatrar, 44 mindre, 117 små brakteatrar med en enkel bokstav, 140 små brakteatrar med ett kors, 53 små med ringar samt 47 små, tunna, blint präglade svenska mynt och 29 tyska. Sammanlagt 505 föremål. Dessutom påträffades 1 silversmycke, 1 bit silvertacka, 1 silverdroppe och 1 ring. Fyndet påträffat av husmannen Per Jeppsson på Kämpinge nr 10.

S38:001 (Malmö museers arkivnr) – Vid en arkeologisk utredning 2002 inför en gång- och cykelväg framkom endast några flintavslag och en ränna som tolkades som en sentida gränsmarkering (Grehn 2008).

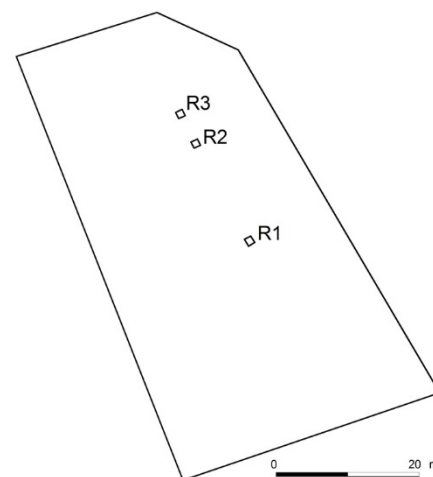
Undersökningsresultat

Tre kvadratmeter stora rutor undersöktes genom att fyllningen sållades i såll med 4–5 mm stora maskor. På detta sätt undersöktes sex lager. Det gick inte att gräva djupare då grundvattnet sipprade in i provrutorna. Genom att gräva en ca 0,3 x 0,3 m stor ruta och därefter använda en geosond kunde ytterligare lager konstateras ned till ca 2 m djup (0,5 m öh.).

Det översta lagret (2,5 m öh.) utgjordes av ett förnalager följt av ett lager med grå sand. De två lagren separerades inte då det egentligen är samma lager. Lagret innehöll små flintavslag och splitter vilka mestadels var svallade. Lagrets grå färg kommer av att det till stor del utgjordes av flygsand.

Under de översta två lagren låg ett lager med gul vattenavsatt sand i vilket framkom små flintavslag och splitter vika mestadels var svallade (lager 3).

Under lager 3 framkom ett lager med svartbrun humös sand (lager 4, figur 5). Detta lager var det mest fyndförande och har troligen utgjort en äldre markhorisont. I detta lager framkom, framförallt i ruta 2, något större avslag. Det påträffades även ett litet avslag med retusch.

Figur 4. Undersökningsområdet med de tre undersökta rutorna.

L.1: Föma	+2,5 m öh
L.2: Grå sand	
L.3: Gul sand	
L.4: Svartrun, humös sand	
L.5: Grågul sand	+1,5 m öh
L.6: Grå kompakt sand med järn-utfällningar	
L.7: Mörkbrun, humös, torvig silt	
L.8: Brun sand	
L.9: Gråsvart humös silt	+0,5 m öh
L.10: Gul sand	
L.11: Ljusgrå gytta	

Figur 5. Lagerföljden i ruta 2. Den streckade linjen anger osäker gräns.

Under lager 4 följde ett grågult sandlager som låg ovanpå ett grått kompakt sandlager med järnutfällningar. Både lagren torde vara vattenavsatta (lager 5–6). Lager 7 utgjordes av ett ca 5 cm tunt torvigt lager. Under detta lager låg ett gråsvart humöst lager i vilket ett osvallat spånfragment påträffades (lager 9). Lager 10 utgjordes av gul sand och under detta lager kom ett grått gytjelager (lager 11). Lager 11 kunde konstateras i ruta 1 och 2.

Placeringen av ruta 3 styrdes av att försöka se om fynden ökade norrut. Vid undersökningen av ruta 3 var fokus på lager 4 och övriga lager undersöktes extensivt.

Fynden från de tre rutorna utgörs av såväl svallat som osvallat material. En del av fynden var patinerade som om de legat i saltvatten men visade inga synliga spår av svallning. I de tre rutorna framkom totalt 91 avslag och avslagsfragment varav 53 påträffades i lager 4. Det framkom 121 splitter varav 66 påträffades i lager 4.

TOLKNING OCH KÄLLKRITIK

Placeringen av rutorna styrdes till en del av var det var möjligt att gräva utan att få alltför stora problem med rötter. Placeringen av ruta 3 styrdes dessutom av ett försök att se om fynden ökade norrut, då antalet fynd i lager 4 ökat i ruta 2 jämfört med ruta 1. Det har tidigare gjorts fynd av brons- och järnföremål i området och undersökningsområdet skulle egentligen ha undersökts delvis med metalldetektor. Den täta vegetationen medförde dock att det var omöjligt att genomföra på ett meningsfullt sätt.

Den komplicerade lagerbilden är ett resultat av ett flertal transgressioner som har överlagrat äldre markhorisonter. De äldre markhorisonterna utgörs av lager 4, 7 och 9. De överlagrande transgressionsfaserna utgörs av de sandiga lagerna 3, 5, 6, 8 och 10.

De flesta fynden är små och kan ha transporterats av vattnet från intilliggande boplatser/aktivitetsytor. Detta kan troligen även gälla för till synes osvallade avslag. Många av flintorna hade en vit-blåvit patinering som uppstår vid exponering för havsvatten.

Det mest intressanta lagret är lager 4 som torde vara en äldre markhorisont. Flintorna är fler och generellt större och i detta lager framkom även det enda redskapet i form av ett retuscherat avslag. Det framkom även en kulflinta med hål som har delats på mitten så att ett genomgående hål har bildats och kan därigenom använts som en tyngd, t.ex. ett sänke.

En eventuell fortsatt undersökning bör vara inriktad på lager 4. En tänkbar undersökningsmodell kan vara en schaktningsövervakning där schaktningen följs ned till den översta delen av lager 4 som ligger ca en halvmeter under markytan. Med grävmaskinen tar man upp ett antal ”rutor” som mäts in och läggs upp vid sidan av den planerade dammen, varefter de upplagda massorna sällas. När ett lämpligt antal ”rutor” lagts upp schaktas resten av lager 4 bort under övervakning för att se om det kan finnas anläggningar som avtecknar sig mot det underliggande ljusa sandlagret. Förfarandet medför att arkeologin kan pågå parallellt med schaktningen för dammen. De upplagda ”rutorna” undersöks bara i den utsträckning fyndbilden förändras och när fyndspredningen stabiliseras avbryts sällningen.

Projektorganisation och kvalitetssäkring

Skånearkeologi är ett företag som grundades 2013 med inriktning på arkeologisk uppdragsverksamhet. Företaget leds av Fillic. Per Sarnäs med mångårig erfarenhet av arkeologisk uppdragsverksamhet mest i Skåne men även i Småland.

Per Sarnäs är projektledare och ansvarig för projektets genomförande och vetenskapliga kvalitet, samt kontakter med Länsstyrelse och uppdragsgivare.

Referenser

Litteratur

Grehn, F. 2008. Höllviken 23:7. Dokumentation inför vägbygge. Rapport över arkeologisk utredning 2002. Malmö Kulturmiljö, enheten för Arkeologi rapport 2008:064.

Högberg, Anders; Mardell, Lotta; Rudebeck, Elisabeth; Sarnäs, Per; Sheker, Lotta & Ödman, Chatarina. 2000. Nomenklatur och sorteringsschema för flintregistrering. Stadsantikvariska avdelningen, Kultur Malmö. Malmö. Opublicerat material

Kartmaterial

Fastighetskartan

Skånska rekognosceringskartan 1815–20

Internetreferenser

FMIS

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens diarienummer431-32977-2017
Skånearkeologis diarienummer201804
LUHMnummer32864

Län Skåne
Kommun Vellinge
Socken Rång
Fastighet Höllviken 15:26

Ekonomiska kartans blad 61D 4h SV
Koordinatsystem Sweref 99 TM
N koordinat6141930
E koordinat372130
M ö.h.1,5–2,5

Fältarbetstid2018-05-03–2018-05-04
Antal arbetsdagar2
Antal arkeologtimmar 32

Exploateringsyta 2 300 m²
Undersökningsområde 2 300 m²
Undersökt yta3 m²

Projektansvarig Per Sarnäs
UnderkonsultAnders Gutehall
UppdragsgivareLänsstyrelsen Skåne

Kostnader, arkeologi
Projektledning/administration: 700:-
Fältarbete:22 400:-
Rapport:5 600:-
Resor:400:-
Tryck:1 000:-
RTK-GNSS:950:-
Summa:31050:-

Summa, faktisk:31050:-
Summa, beslutad:46250:-